

Možnosti zaposlovanja državljanov tretjih držav in
njihova zaščita pred izkoriščanjem v Sloveniji: raziskava
projekta Union Migrant Network

Avtor_ice

Marina Lukšič Hacin, Jure Gombač, Špela Kastelic

Ljubljana, oktober 2020

Co-funded by the Asylum, Migration and Integration Fund of the European Union

KAZALO

KAZALO	2
DOKUMENTIRANI PRIHODI.....	3
1. Klasične delovne migracije – začasna delovna mobilnost.....	3
1.1 Delavci migranti v Sloveniji.....	3
1.1.1 Napoteni delavci (državljeni tretjih držav), zaposleni v podjetjih držav članic EU, ki so napoteni na delo v Slovenijo	8
1.1.2 Napoteni delavci, zaposleni v podjetjih iz tretjih državah, napoteni na delo v Slovenijo ..	8
1.1.3 Sezonski delavci v Sloveniji.....	9
1.2 Delavci migranti, ki so zaposleni v slovenskih podjetjih in napoteni na delo v tujino	9
1. 3 Krožne migracije – Tranzit skozi Slovenijo / kroženja po EU	11
NEDOKUMENTIRANI PREHODI	14
2. Nedokumentirani prehodi čez mejo in ureditev statusa.....	14
2.1 Prosilci za mednarodno zaščito	14
2.1.1 Osebe, ki so v Slovenijo prišle preko programa premestitev oz. relokacije (<i>relocation</i>) .	15
2.2 Osebe s statusom subsidiarne zaščite	15
2.3 Osebe s statusom mednarodne zaščite.....	16
2.3.1 Osebe, ki so status begunca dobile v Sloveniji	16
2.3.2 Osebe, ki so prispele prek programa trajne preselitve in že imajo status mednarodne zaščite (<i>resettlement</i>)	19
2.4 Osebe, ki jim je bila dodeljena t. i. humanitarna zaščita	20
2.5 Osebe s statusom začasne zaščite.....	21
2.6 Nedokumentirano bivanje in delo v Sloveniji.....	21
DODATEK: COVID - 19 PANDEMIJA	25
3.1 Delavci migranti.....	25
3.2. Begunci in prosilci za azil:	26
Viri in literatura	27
Uporabne spletne strani za delavce-migrante	30
1. Spletne platforme.....	30
2. Sindikati, specializirani za delo z delavci-migranti.....	30
3. Nekaterne druge pomembne inštitucije	30

DOKUMENTIRANI PRIHODI

1. Klasične delovne migracije – začasna delovna mobilnost

1.1 Delavci migranti v Sloveniji

a) stanje

Državljeni EU, EGP¹ in Švice imajo prost dostop na slovenski trg dela, razen če mednarodna pogodba, ki zavezuje Slovenijo, ne določa drugače. To pomeni: zaposlitev ali samozaposlitev pod enakimi pogoji kot slovenski državljani, dostop do oglasov za delo, delovnih pogojev in socialnih ter davčnih ugodnosti.²

Družinski člani državljanov EU, EGP in Švice imajo prav tako dostop na slovenski trg dela, če imajo dovoljenje za začasno prebivanje za družinskega člana. Mednje spadajo tudi državljani tretjih držav.³

Agencija za zaposlovanje lahko delavce, ki prebivajo zunaj Slovenije, napoti na opravljanje določene dejavnosti v slovensko podjetje. Delavec je predmet nadzora in prejemnik navodil tega podjetja. V primeru, da slovensko podjetje to osebo kasneje zaposli, se le-ta ne šteje več kot napoteni delavec in je po zakonu upravičena do enakih pravic kot druge redno zaposlene osebe v Sloveniji.

Državljeni tretjih držav:

Prost dostop do trga dela, v primerih⁴:

- imetnikov dovoljenja za stalno prebivanje,
- imetnikov dovoljenja za začasno prebivanje zaradi združitve družine s slovenskim državljanom oz. za družinske člane slovenskih državljanov,
- imetnikov dovoljenja za začasno prebivanje kot tujca slovenskega rodu,
- imetnikov dovoljenja za začasno prebivanje za žrtve trgovine z ljudmi ali žrtve nezakonite zaposlitve.

Prost dostop do trga dela za državljane tretjih držav pomeni zaposlitev in delo pod enakimi pogoji kot slovenski državljani, pri čemer delodajalci ne potrebujejo delovnega dovoljenja.

¹ Evropski gospodarski prostor

² Danube Compass, <http://si.danubecompass.org/archives/situations/zaposlitev-drzavljanov-eu-egs-ter-drzavljanov-svice-3?lang=sl>

³ ZRSZ, Prosto dostop na trg dela, https://www.ess.gov.si/tujci/delo_v_sloveniji/prost_dostop_na_trg_dela

⁴ Danube Compass, <http://si.danubecompass.org/archives/situations/vrste-dovoljenj-za-prebivanje-in-delovnih-dovoljenj-2?lang=sl>

Za državljane tretjih držav je delovno dovoljenje neposredno povezano z dovoljenjem za prebivanje. Za bivanje in delo v Sloveniji morajo državljani tretjih držav zaprositi za⁵:

- Enotno dovoljenje za prebivanje in delo – vloga na diplomatskem predstavništvu RS, pred vstopom v Slovenijo, ali pa po pooblastilu tujca vlogo na upravni enoti odda delodajalec,
- Modro karto EU – vloga na diplomatskem predstavništvu RS, pred vstopom v Slovenijo, ali pa po pooblastilu tujca vlogo na upravni enoti odda delodajalec,
- Delovno dovoljenje za državljane BiH – delodajalec zaprosi za delovno dovoljenje v Sloveniji in plača stroške postopka, vlogo odda na ZRSZ.

Državljan tretjih držav so upravičeni do brezplačne udeležbe tečaja slovenskega jezika, v katerega so vključene tudi vsebine poznavanja slovenske družbe. Obenem imajo dostop do brezplačnega opravljanja izpita slovenskega jezika. Tečaj se izvaja v okviru programa Začetna integracija priseljencev (ZIP), in se izvaja v obliki 180, 120 in 60 urnega tečaja.⁶

b) podpora/zaščita

Podporni mehanizmi EU in Slovenije, ki pokrivajo uresničevanje prostega gibanja delavcev znotraj EU, na podlagi Pogodbe o delovanju EU (PDEU):⁷

- EURES – Evropska služba za zaposlovanje, deluje po pravni podlagi ravni EU – Uredba EU 2016/589, predstavlja enega od instrumentov za enotni trg dela EU. Cilji: celostno uresničevanje pravic, povezanih s prostim pretokom delavcev EU in strategijo zaposlovanja na ravni EU. EURES delavcem in delodajalcem EU posreduje informacijo o prostih delovnih mestih v drugih članicah EU ter na splošno informira in ozavešča o usposabljanjih na področju medkulturnih komunikacij, jezikovnih tečajih in pomoči pri vključevanju (integracija v novi državi).
- Kontaktna točka in Zagovornik načela enakosti: Telesi, ki nadzorujeta enakopravno obravnavo delavcev EU (pravna podlaga: Direktiva 2014/54/EU, Odredba o ukrepih za lažje uresničevanje pravic delavcev Evropske unije in njihovih družinskih članov – Uradni list RS, št. 52/16). Kontaktna točka deluje v okviru EURES, z namenom spodbujanja enake obravnave delavcev EU predvsem na področju delovnega prava, svetuje glede slovenske pravne zakonodaje za tujce, glede prebivališča, zaposlovanja ter izobraževanja, določitev in sprememb statusa davčnega rezidentstva ter koordinacije socialne varnosti. Zagovornik načela enakosti je po drugi strani samostojen državni organ RS, ki pokriva področje splošne diskriminacije.
- SOLVIT je mreža javnih uprav držav članic EU in EGP, ki ponuja brezplačno spletno storitev pomoči pri primerih kršitev pravic državljanov EU ter podjetjih EU: priznavanje

⁵ Danube Compass, <http://si.danubecompass.org/archives/situations/vrste-dovoljenj-za-prebivanje-in-delovnih-dovoljenj-2?lang=sl>

⁶ *Ekonomski izzivi 2019*. Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, 2019, https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/izzivi/2019/EI_2019_cel.pdf

⁷ *Raziskava o potrebah na področju integracije delavcev iz drugih držav članic EU v Sloveniji: Končno poročilo*, Inštitut za družboslovne študije, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, 2019

poklicnih kvalifikacij, pravic do vizuma in prebivanja, trgovine in storitev, vozil in voznških dovoljenj, družinskih prejemkov, pravice do pokojnine, zaposlitve v tujini, nadomestila za brezposelnost, zdravstvenega zavarovanja, dostopa do šolanja, čezmejnega pretoka kapitala in plačil ipd. Oškodovanci se v primeru kršitve njihovih pravic lahko obrnejo na 'domači center' SOLVIT v državi pritožnika, ali pa na 'dogovorni center' SOLVIT v državi, kjer je kršitev nastala.⁸

Državljanom EU/EGP ter Švice se prispevki za socialno varnost (pokojsninsko in invalidsko zavarovanje, zavarovanje za primer brezposelnosti), ki jih plačujejo v Sloveniji, lahko prenesejo v državo bivanja. Med opravljanjem dela in plačevanjem prispevkov za socialno varnost v Sloveniji se delavcem to obdobje šteje v skupno delovno dobo v državi v kateri prebivajo.⁹

Državljan tretjih držav so v Sloveniji obvezno zdravstveno zavarovani na podlagi pridobitve enotnega dovoljenja za prebivanje in delo ali modre karte EU. Njihovi družinski člani so obvezno zdravstveno zavarovani na podlagi dovoljenja za začasno prebivanje zaradi združitve z družino. Posebej si morajo urediti dopolnilno zdravstveno zavarovanje pri eni od zasebnih zdravstvenih zavarovalnic. Tuji državljani z dovoljenjem za stalno prebivanje v Sloveniji in stalnim prebivališčem, ki nimajo dovolj sredstev za preživljanje, so upravičeni tudi do plačila dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja, če so prejemniki denarne socialne pomoči.¹⁰

Obveznosti delodajalcev pri zaščiti pravic napotenih delavcev¹¹:

- Pred napotitvijo delavcev na delo je delodajalec za vsakega napotenega delavca v državi članici, kjer ima sedež, dolžan pridobiti potrdilo o predpisih o socialni varnosti, ki se uporablja za imetnika (potrdilo A1) oziroma drugo ustrezno potrdilo, izdano v skladu z veljavnimi mednarodnimi pogodbami o socialnem zavarovanju, ki zavezujejo Republiko Slovenijo.
- Pred začetkom opravljanja storitve je tuji delodajalec dolžan opraviti spletno prijavo pri ZRSZ ali na naslov ZRSZ posredovati pisno obvestilo o začetku opravljanja storitve, ki vključuje podatke o:
 - nazivu in sedežu tujega delodajalca;
 - osebnem imenu in datumu rojstva odgovorne osebe tujega delodajalca;
 - osebnih imenih, datumih rojstev, državljanstvih napotenih delavcev ter naslovih njihovih prebivališč v RS;
 - vrsti storitve;
 - kraju in trajanju izvajanja storitve;

⁸ https://ec.europa.eu/solvit/what-is-solvit/index_sl.htm

⁹ Danube Compass, <http://si.danubecompass.org/archives/situations/zaposlitev-drzavljanov-eu-egs-ter-drzavljanov-svice-3?lang=sl>

¹⁰ *Ekonomski izzivi 2019*. Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, 2019, https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/izzivi/2019/EI_2019_cel.pdf

¹¹ Napotenidelavci.si, Napotitve v Slovenijo – Obveznosti delodajalcev, <https://www.napotenidelavci.si/sl/napotitve-v-slovenijo/obveznosti-delodajalcev/>

- osebnem imenu in datumu rojstva imenovanega napotenega delavca, ki bo v času izvajanja storitve prebival v RS in bo vez med tujim delodajalcem in pristojnimi nadzornimi organi ter
- naročniku storitve.
- Tuji delodajalci so svojim delavcem v času oziroma za čas njihove napotitve na delo v RS dolžni zagotoviti pravice po predpisih RS in določbah kolektivne pogodbe na ravni dejavnosti, ki urejajo delovni čas, odmore in počitke, nočno delo, minimalni letni dopust, plačo, varnost in zdravje pri delu, posebno varstvo delavcev ter zagotavljanje enakopravnosti, če je to za delavca ugodneje.
- V primeru storitev, ki se ne izvajajo v dejavnosti gradbeništva, je dovoljen odstop:
 - glede zagotavljanja minimalnega letnega dopusta in višine plače v primeru začasnih začetih del, ki so sestavni del pogodbe o dobavi blaga in jih opravijo strokovni delavci dobavitelja, v kolikor ne trajajo več kot osem delovnih dni;
 - glede zagotavljanja višine plače, če opravljanje začasnega dela napotenih delavcev ni daljše od enega meseca v posameznem koledarskem letu.
- Osnovni obseg minimalnih pravic delavcev, ki so jih tuji delodajalci dolžni spoštovati pri zagotavljanju pravic svojim napotenim delavcem, je določen s predpisi:
 - glede plačila z Zakonom o minimalni plači in Zakonom o delovnih razmerjih;
 - glede letnega dopusta, delovnega časa, posebnega varstva delavcev in prepovedjo diskriminacije z Zakonom o delovnih razmerjih;
 - glede varnosti in zdravja pri delu, kot ju ureja Zakon o varnosti in zdravju pri delu;
 - glede pogojev za zagotavljanje delavcev uporabniku z Zakonom o urejanju trga dela.

Obveznosti delodajalcev do nadzornih organov¹² - tuji delodajalec zagotovi, da se v času čezmejnega izvajanja storitve v Republiki Sloveniji na kraju opravljanja storitve hranijo in na zahtevo nadzornega organa dajo na razpolago:

- kopija akta o napotitvi oziroma kopija pogodbe med naročnikom storitve in tujim delodajalcem s prevodom v slovenski jezik,
- potrdilo o opravljeni prijavi začetka izvajanja storitev,
- izpisek iz ustreznega registra za opravljanje dejavnosti s prevodom v slovenski jezik,
- potrdilo o opravljeni prijavi, v skladu z zakonom, ki ureja obrtno dejavnost,
- potrdilo o zakoniti ustanovitvi v državi zaposlitve s prevodom v slovenski jezik,
- izvodi pogodb o zaposlitvi s prevodom v slovenski jezik,
- izvodi plačilnih list s prevodom v slovenski jezik,
- evidenca prisotnosti s prevodom v slovenski jezik,
- listine s področja varnosti in zdravja pri delu s prevodom v slovenski jezik,
- dokazila o izplačanih plačah ali izvodi enakovrednih dokumentov za vse napotene delavce s prevodom v slovenski jezik ter
- potrdilo A1 oziroma drugo ustrezno potrdilo, izdano v skladu z veljavnimi mednarodnimi pogodbami o socialnem zavarovanju, ki zavezujejo Republiko Slovenijo.

¹² Napotenidelavci.si, Napotitve v Slovenijo – Obveznosti delodajalcev,
<https://www.napotenidelavci.si/sl/napotitve-v-slovenijo/obveznosti-delodajalcev/>

Temeljni nacionalni predpis na področju čezmejnega izvajanja storitev ter v tem okviru napotovanja delavcev na delo je Zakon o čezmejnem izvajanju storitev (ZČmIS), ki določa pogoje pod katerimi lahko pravne in fizične osebe, registrirane za opravljanje dejavnosti, s sedežem v Republiki Sloveniji, začasno izvajajo storitve v drugi državi članici Evropske unije (v nadaljnjem besedilu: država članica EU) ter pogoje, pod katerimi lahko pravne in fizične osebe, registrirane za opravljanje dejavnosti, s sedežem v drugi državi članici EU, začasno izvajajo storitve v Republiki Sloveniji. Določbe tega zakona se uporabljajo tudi za čezmejno izvajanja storitev v države članice Evropskega združenja za prosto trgovino (Islandija, Norveška, Lihtenštajn, Švica) oziroma iz njih.¹³

Nad primeri izkoriščanja delovne sile oz. v primerih kršitev pogodbe o zaposlitvi v Sloveniji se osebe lahko obrnejo na: Inšpektorat RS za delo; Finančni urad; Delavsko svetovalnico; Zvezo svobodnih sindikatov Slovenije. Zabeležene oblike izkoriščanja:

- Neplačilo oz. prepozno plačilo plače, neplačano nadurno delo ali delo v posebnih razmerah, kot je na primer delo v nočni izmeni, neplačan ali pozno plačan letni dopust.
- Kršitve, povezane z varnostjo pri delu, ko delodajalec ne zagotavlja varnega delovnega mesta in ne sledi varnostnim postopkom na delovnem mestu; ne upošteva minimalnih standardov vzdrževanja delovne opreme in orodij; ne zagotavlja obveznega usposabljanja glede zdravja in varnosti, ki ga izvajajo uradno prijavljeni voditelji usposabljanj; in ne upošteva varnostnih predpisov o osebni zaščitni opremi in delu z nevarnimi snovmi.
- Delodajalec delavca ne prijavi v sistem socialnega zavarovanja.
- Delodajalec z delavcem ne podpiše pogodbe o zaposlitvi oz. nikakršne druge oblike pogodbe, ki bi delavcu omogočala delo.
- Delodajalec delavcu ne zagotavlja obroka in odmorov (primeri: delavcu je med osemurnim delovnim dnevom prepovedano imeti vsaj 30-minutni odmor; Delavcu je prepovedano imeti obdobje počitka, ki traja vsaj 24 neprekinjenih ur v obdobju sedmih zaporednih dni).
- Druge kršitve na delu:
 - Delavec podpiše pogodbo za prilagodljivo zaposlitev s skrajšanim delovnim časom, vendar dela s polnim delovnim časom in mu je del plače izplačan v gotovini.
 - Delodajalec delavca prepriča v podpis pogodbe, ne da bi jo imel priložnost prebrati oz. ne da bi jo prevedli oz. naročili prevoda.
 - Delodajalec pravi, da mora delavec del plače nameniti za bivanje in hrano.
 - Delodajalec pravi, da mu mora delavec plačati za ureditev enotnega dovoljenja za prebivanje in delo.
 - Delodajalec delavca zaposli brez delovnega dovoljenja.
 - Delodajalec zadrži delavčeve osebne dokumente, tako da slednji ne more oditi.

¹³ Napotenidelavci.si, Zakonodaja, <https://www.napotenidelavci.si/sl/zakonodaja/>

1.1.1 Napoteni delavci (državljeni tretjih držav), zaposleni v podjetjih držav članic EU, ki so napoteni na delo v Slovenijo¹⁴

Delodajalci, ki so prijavljeni v državah EU in želijo delavca napotiti na delo v Slovenijo, morajo ZRSZ preko elektronskega obrazca (ki je na voljo le v slovenščini) predložiti izjavo o opravljanju storitev. Če želijo podjetja iz EU, EGP ter Švice uporabiti napotene delavce, morajo na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje prijaviti začetek napotenega dela.

Napoteni delavci, ki so državljani tretje države, morajo pridobiti enotno dovoljenje za prebivanje in delo v namen opravljanja čezmejnih storitev. Vlogo na diplomatskem ali konzularnem predstavništvu v RS v tujini odda njegov delodajalec ali oseba sama. Delodajalec jo lahko odda tudi na upravni enoti, kjer delavec prebiva, ali na upravni enoti, kjer je sedež delodajalca oziroma kjer bo opravljal dejavnost.

Če ima tujec veljaven potni list in dovolj sredstev za bivanje ter socialno varnost v državi, iz katere so ga napotili, se mu izda enotno dovoljenje za prebivanje in delo za obdobje, navedeno v pogodbi ali listini o napotitvi, ali največ za eno leto z možnostjo podaljšanja.

1.1.2 Napoteni delavci, zaposleni v podjetjih iz tretjih državah, napoteni na delo v Slovenijo¹⁵ a) stanje

Delodajalec zaposlenega napoti na opravljanje dela v Slovenijo za določen čas – največ 2 leti.

Napoteni delavci so lahko v podjetjih zaposleni, ali pa opravljajo storitve kot samozaposleni.

Storitve napotениh delavcev v Sloveniji, se morajo opravljati skladno z minimalnimi delovnimi pogoji in zaposlitvijo skladno s slovensko zakonodajo in kolektivnimi pogodbami.

Napoteni delavci, ki so državljani tretje države, morajo pridobiti enotno dovoljenje za prebivanje in delo v namen opravljanja čezmejnih storitev. Vlogo na diplomatskem ali konzularnem predstavništvu v RS v tujini odda njegov delodajalec ali oseba sama. Delodajalec jo lahko odda tudi na upravni enoti, kjer delavec prebiva, ali na upravni enoti, kjer je sedež delodajalca oziroma kjer bo opravljal storitev.

Če ima tujec veljaven potni list in dovolj sredstev za bivanje ter socialno varnost v državi, iz katere so ga napotili, se mu izda enotno dovoljenje za prebivanje in delo za obdobje, navedeno v pogodbi ali listini o napotitvi, ali največ za eno leto z možnostjo podaljšanja.

¹⁴ Danube Compass, <http://si.danubecompass.org/archives/situations/napoteni-delavci-iz-podjetij-v-tretjih-drzavah?lang=sl> in <https://www.napotenidelavci.si/sl/napotitve-v-slovenijo/obveznosti-napotениh-delavcev/>

¹⁵ Danube Compass, <http://si.danubecompass.org/archives/situations/napoteni-delavci-iz-podjetij-v-tretjih-drzavah?lang=sl>

b) podpora/zaščita

Delodajalec mora upoštevati predpise o delovnih razmerjih v RS: najdaljša možna obdobja dela in najkrajša možna obdobja počitka, minimalni plačani letni dopust, minimalne plače (vključno z nadurami), zdravje in varnost pri delu, zaščita za noseče ženske oz. ženske, ki so pravkar rodile, ter enakovredna obravnava moških in žensk.

Delodajalci, ki so prijavljeni v tretjih državah in želijo delavca napotiti na delo v Slovenijo, morajo ZRSZ preko elektronskega obrazca (ki je na voljo le v slovenščini) predložiti izjavo o opravljanju storitev. To pravilo velja za kratkoročne storitve v Sloveniji, ki vključujejo dobavo blaga in storitev z uporabo napotenih delavcev.

1.1.3 Sezonski delavci v Sloveniji¹⁶

Slovenski delodajalci lahko tuje delavce zaposlijo za sezonsko delo, ki traja do 90 dni v koledarskem letu, toda pod pogojem, da izpolnjujejo določene pogoje (spodaj). Sezonsko delo se lahko izvaja le v kmetijstvu in gozdarstvu ter je povezano z letnim časom.

Delavec mora pridobiti delovno dovoljenje, ki mu omogoča, da sezonsko delo opravlja do 90 dni na koledarsko leto.

Delodajalec mora za sezonskega delavca pri ZRSZ oddati vlogo za delovno dovoljenje (po pošti ali osebno). Za izdajo dovoljenja je potrebno predložiti: veljaven potni list, ustrezno zdravstveno zavarovanje, podjemna pogodba ali pogodba o zaposlitvi.

1.2 Delavci migranti, ki so zaposleni v slovenskih podjetjih in napoteni na delo v tujino

a) stanje

Državljanstvo delavca iz slovenskega podjetja, ki je sicer državljan tretje države ter napoten na delo v drugo državo EU, ni relevantna okoliščina. Z vidika vstopa in prebivanja v tej državi pa mora delodajalec navesti delavčevo državljanstvo.¹⁷

Vstop in prebivanje državljanov tretjih držav v okviru čezmejnega izvajanja storitev slovenskega podjetja je odvisno od pristojnosti posamezne države EU, zato se mora delodajalec o njih pozanimati pri pristojnih organih te države.¹⁸

b) podpora/zaščita

Pravice delavcev tretjih držav, ki so na delo v državo članico EU napoteni v okviru čezmejnega opravljanja storitev slovenskega podjetja, so zavedene v Uredbi (EU) št.

¹⁶ Danube Compass, <http://si.danubecompass.org/archives/situations/sezonski-delavci?lang=sl>

¹⁷ Napotenidelavci.si, <https://www.napotenidelavci.si/sl/pogosta-vprasanja/>

¹⁸ Napotenidelavci.si, <https://www.napotenidelavci.si/sl/pogosta-vprasanja/>

1231/2010 Evropskega Parlamenta in Sveta z dne 24. novembra 2010¹⁹ Informacije o postopkih urejanja dovoljenj v zvezi z bivanjem v drugi državi, zagotavljanjem pravic delavcev ter obveznostih delodajalcev in napotenih delavcev so na voljo pri pristojnih organih države, kamor so delavci napoteni.²⁰

Pred napotitvijo delavca na delo v tujino je delodajalec dolžan zanj pridobiti potrdilo A1, ki potrjuje, da so izpolnjeni pogoji, da se lahko za napotenega delavca v času opravljanja dela v drugi državi še naprej uporabljajo predpisi o socialni varnosti Republike Slovenije in je s tem izvzet iz obveznosti ureditve ustreznega zavarovanja v državi, kamor je napoten. O izdaji potrdila A1 odloča Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije, postopek pa se razlikuje glede na specifične pogoje opravljanja dela posameznega delavca.²¹ Veljavnost potrdila A1 je mogoče preveriti na portalu ZZZS.²²

Po pridobitvi potrdila A1 je delodajalec dolžan Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije obvestiti o vseh spremembah, ki se pojavijo med obdobjem napotitve, še posebej pa če napotitev ni bila izvedena ali pa je predčasno prenehala.²³

Ves čas trajanja napotitve mora med delodajalcem in napotenim delavcem obstajati delovno razmerje, s posebnim poudarkom na opravljanju dela delavca v okviru organiziranega delovnega procesa delodajalca ter po njegovih navodilih in njegovim nadzorom. Izjema pri tem so napotitve s strani delodajalcev za zagotavljanje dela delavcev drugemu uporabniku (t. i. agencije), skladno z določbami zakona, ki ureja delovna razmerja.²⁴

V kolikor je za delavca ugodneje, so delodajalci dolžni spoštovati določbe veljavnih predpisov in relevantnih kolektivnih pogodb, razglašeni za splošno veljavne, države, kamor bodo delavci napoteni, pri zagotavljanju pravic napotenim delavcem v zvezi z²⁵:

- višino plače, vključno z delovno uspešnostjo in dodatki,
- trajanjem letnega dopusta ter višino regresa,
- delovnim časom ter odmori in počitki,
- varstvom delavcev zaradi nosečnosti in starševstva ter varstva delavcev, ki še niso dopolnili 18 let,
- prepovedjo diskriminacije,
- varnostjo in zdravjem pri delu ter
- pogoji za zagotavljanje dela delavcev uporabniku.

¹⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010R1231&from=hr>

²⁰ Napotenidelavci.si, <https://www.napotenidelavci.si/sl/napotitve-iz-slovenije/obveznosti-delodajalcev/> in <https://www.napotenidelavci.si/sl/napotitve-iz-slovenije/obveznosti-napotenih-delavcev/>

²¹ Napotenidelavci.si, Napotitve iz Slovenije – Obveznosti delodajalcev, <https://www.napotenidelavci.si/sl/napotitve-iz-slovenije/obveznosti-delodajalcev/>

²² https://zavarovanec.zzs.si/wps/portal/portali/azos/e_storitve_zzs/preverjanje_a1

²³ Napotenidelavci.si, Napotitve iz Slovenije – Obveznosti delodajalcev, <https://www.napotenidelavci.si/sl/napotitve-iz-slovenije/obveznosti-delodajalcev/>

²⁴ Napotenidelavci.si, Napotitve iz Slovenije – Obveznosti delodajalcev, <https://www.napotenidelavci.si/sl/napotitve-iz-slovenije/obveznosti-delodajalcev/>

²⁵ Napotenidelavci.si, Napotitve iz Slovenije – Obveznosti delodajalcev, <https://www.napotenidelavci.si/sl/napotitve-iz-slovenije/obveznosti-delodajalcev/>

V kolikor veljavna pogodba o zaposlitvi predvideva delo v tujini, lahko delavec odkloni napotitev le, če obstajajo upravičeni razlogi, kot so²⁶:

- nosečnost,
- varstvo otroka, ki še ni dopolnil sedem let,
- vzgoja in varstvo otroka, ki še ni dopolnil 15 let, če delavec živi sam z otrokom in skrbi za njegovo vzgojo in varstvo,
- invalidnost,
- zdravstveni razlogi,
- drugi razlogi, določeni s pogodbo o zaposlitvi oziroma s kolektivno pogodbo, ki neposredno zavezuje delodajalca.

Napoteni delavci si morajo v državi članici EU, kamor bodo napoteni, urediti prebivanje skladno z nacionalnimi predpisi države članice EU, kjer se bo delo opravljalo.²⁷

V primeru, da želi delodajalec na delo napotiti delavca, ki je državljan tretje države je potrebno v postopku izdaje potrdila A1 upoštevati določene posebnosti, ki veljajo v posameznih drugih državah. Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije za napotitev državljanov tretjih držav namreč ne izdaja potrdil A1 za Združeno kraljestvo, Dansko, Norveško, Lihtenštajn, Islandijo ter Švicarsko konfederacijo, pač pa drugo ustrezno potrdilo, ki izkazuje vključenost v sistem obveznega socialnega zavarovanja v Sloveniji, v kolikor za to obstaja pravna podlaga (npr. Konvencija med RS in Švicarsko konfederacijo o socialni varnosti).²⁸

1. 3 Krožne migracije – Tranzit skozi Slovenijo / kroženja po EU

a) stanje

Pojem krožna migracija se nanaša na začasno gibanje ponavljajočega se značaja, ko navadno iste osebe formalno ali neformalno prečkajo meje z namenom zaposlitve oz. iskanja zaposlitve ali začasnega dela. Tovrstna mobilnost lahko privede do trajne vrnitve ali trajne migracije (naselitve). Strokovnjaki prepoznajo t. i. spontane krožne migracije oseb iz istih izvornih držav, diaspor ali ciljnih držav, ki se kontinuirano gibljejo med dvema ali več državami.

Po drugi strani se, v luči argumenta o izboljšanju evropskih migracijskih politik, pojavljajo težnje po t. i. upravljanju krožnih migracij preko programov regulacije krožnih migracij, ki bi služili kot orodje migracijskih politik. Ti programi naj bi predstavljali pomoč pri reševanju občutljivih in spornih vprašanj mednarodnih migracij, ki se nanašajo na zadovoljenja potreb trga dela v ciljnih državah, za primere oseb brez stalnega prebivališča, ublažitev »bega

²⁶ Napotenidelavci.si, Napotitve iz Slovenije – Obveznosti napotениh delavcev, <https://www.napotenidelavci.si/sl/napotitve-iz-slovenije/obveznosti-napotениh-delavcev/>

²⁷ Napotenidelavci.si, Napotitve iz Slovenije – Obveznosti napotениh delavcev, <https://www.napotenidelavci.si/sl/napotitve-iz-slovenije/obveznosti-napotениh-delavcev/>

²⁸ Napotenidelavci.si, <https://www.napotenidelavci.si/sl/pogosta-vprasanja/> in <https://www.napotenidelavci.si/sl/napotitve-iz-slovenije/obveznosti-delodajalcev/>

možganov«, spodbujanje razvoja v domačih državah s stalnim pretokom nakazil (*remittances*), vračanjem spretnosti in ustanavljanje podjetij v državah izvora, ter zmanjšanje neregularnih migracij.

Zanimanje za pojav krožnih migracij, ki sicer v mnogih predelih sveta ni novost, je mogoče pripisati iskanju alternativ manj uspešnih tradicionalnih programov tujih delavcev (gastarbajterjev), obenem pa odraža trende fleksibilnih trgov dela (zaustavitev novih migracij ter odhod obstoječih delavcev migrantov, s popuščanjem povpraševanja po delovni sili v ciljnih državah), kot tudi naraščajoči pristopi sekuritizacije migracij.²⁹

Krožno mobilnost je težko meriti, saj so podatki o stanju odvisni od konteksta nacionalne države oz. izvirne države delavca – ni točnih podatkov o višanju ali nižanju primerov te oblike mobilnosti. Povečanje se kaže le v oblikah kratkotrajne mobilnosti, kar lahko kaže tudi na povišanje krožne mobilnosti. Predvideva se, da osebe, ki so vključene v tak 'cikel', po prvi preselitvi zaradi zaposlitve, opravile več podobnih preselitev. Pretežno naj bi šlo za mlajše osebe iz držav članic EU, ki zapustijo svojo izvirno državo.³⁰

Stanje v Sloveniji: Zaradi soočanja s pomanjkanjem delovne sile, se dokumenti kot je *Strategija ekonomskih migracij za obdobje 2010- 2020* osredotočajo na oblikovanje učinkovite migracijske in integracijske politike, med katere spada tudi spodbujanje kroženja strokovnjakov z namenom zmanjševanja bega možganov ter privabljanje delavcev z ustreznimi znanji iz drugih držav. Poudarek dokumenta je spodbujanju regionalnega in mednarodnega sodelovanja ter partnerstva med državami izvora, tranzita ter priselitve. Kot ekonomske učinke dokument navaja denarna nakazila (*remittances*) svojcem v izvorni državi, ki večajo kupno moč, ter zmanjšanje brezposelnosti in socialnih izdatkov iz državnega proračuna. Navajajo se tudi razvojni učinki, kot npr. prenos znanj, izkušenj in pridobljenega kapitala nazaj v državo izvora.³¹ V tem *Strategija* poudarja EU težnje po regulaciji migracij v evropskem prostoru ter po spodbujanju programov krožnih migracij, kot najboljše situacije za vse udeležene strani (trg dela v ciljnih državah, migrante ter migracijske politike).

S tem namenom je nastal tudi *Sporazum med Republiko Slovenijo in Bosno in Hercegovino o zaposlovanju državljanov BiH v Republiki Sloveniji*, ki predstavljajo skoraj polovico vseh delavcev migrantov v Sloveniji. Načela sporazuma poudarjajo krepitev partnerskega dialoga s tretjimi državami, pomenu krožnih migracij, zmanjševanja učinkov vega možganov in etičnega kadrovanja.³²

²⁹ *Circular Migration: A Triple Win or a Dead End*, Piyasiri Wickramasekara, The Global Union Research Network (GURN), 2011, <http://www.migration4development.org/sites/m4d.emakina-eu.net/files/no15-mar11-circular-migration-a-triple-win-or-a-dead-end.pdf>

³⁰ *Intra-EU Labour Mobility at a glance: Main findings of the 2019 Annual Report on intra-EU Labour Mobility*, Evropska komisija, 2019, <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=22289&langId=en>

³¹ *Strategija ekonomskih migracij za obdobje 2010-2020*, <https://ec.europa.eu/migrant-integration/?action=media.download&uuid=2A2BE90A-FA03-0F34-1440ED1AAC670446>

³² Glej *Sporazum med Vlado Republike Slovenije in svetom ministrov Bosne in Hercegovine o zaposlovanju državljanov Bosne in Hercegovine v Republiki Sloveniji*, <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO6526>

Ovire in izzivi³³:

- Kratkotrajnost pogodb za določen delovni čas, slasti pri nesezonskem delu, lahko neposredno vpliva na slabšo sposobnost migrantov do prispevka v državah izvora.
- Postopki ponovne migracije lahko vključujejo zelo visoke stroške, ki jih migranti ne morejo v celoti povrniti.
- Delodajalci in posredniki (zaposlitvene agencije) lahko najdejo več priložnosti za prevare pri izplačilih migrantov.
- S strani delodajalcev je bilo pri mnogih programih sezonskega dela zaznati neupravičenost pri izbiri delavcev, kot tudi pri njihovem ponovnem imenovanju za nadaljnje napotitve.
- Neenaka pogajalska moč med ciljnim državami in državami izvora pri tovrstnih sporazumih.
- Čeprav ena od idej programov krožnih migracij zagovarja prenos veščin migrantov v države izvora pa so takšne prakse zelo malo verjetne. Delodajalci namreč niso motivirani za vlaganje v usposabljanje delavcev migrantov, predvsem teh, ki delajo na nižje kvalificiranih delovnih mestih.
- Ti programi pod vprašaj postavljajo pravice delavcev migrantov. Kratkotrajne pogodbe o zaposlitvi lahko pomenijo odrekanje večine pomoči za delo in življenje v ciljnih državah, prav tako pa za te delavce ni predvidenih programov integracije. To lahko nakazuje na tiho podporo ksenofobnih tendenc v ciljnih državah.
- S pogosto ločitvijo družin v državah izvora se povečujejo tudi socialni stroški.

b) podpora/zaščita

Zaščita pravic delavcev migrantov, ki so vključeni v 'programe krožnih migracij' trenutno poteka po enakih principih, kot regulacija napotenega dela iz in v države EU.

³³ *Circular Migration: A Triple Win or a Dead End*, Piyasiri Wickramasekara, The Global Union Research Network (GURN), 2011, <http://www.migration4development.org/sites/m4d.emakina-eu.net/files/no15-mar11-circular-migration-a-triple-win-or-a-dead-end.pdf>

NEDOKUMENTIRANI PREHODI

2. Nedokumentirani prehodi čez mejo in ureditev statusa

2.1 Prosilci za mednarodno zaščito

a) stanje

Po devetih mesecih od vložitve prošnje za mednarodno zaščito, v primeru, da v tem času niso dobili negativne odločbe na prvi stopnji (in niso sami povzročili zamude):³⁴

- Osebe prejmejo osebno delovno dovoljenje za čas treh mesecev z možnostjo podaljševanja za čas treh mesecev.³⁵
- Možnost opravljanja dela brez dodatnih administrativnih in drugih omejitev oz. pod enakimi pogoji kot državljani RS – pripadajo jim vse pravice iz dela v skladu z veljavno delovnopravno zakonodajo.
- Dostop do tečajev poklicnega usposabljanja oz. do vseh ukrepov aktivne politike zaposlovanja, ki jih za primere brezposelnosti organizira območna enota ZRSZ, kjer je oseba, prosilec za mednarodno zaščito, nastanjena. V ukrepe aktivne politike zaposlovanja se prosilci lahko vključujejo pod enakimi pogoji kot druge brezposelne osebe na slovenskem trgu dela.

Pred devetmesečnim obdobjem lahko prosilci za azil opravljajo različne naloge vzdrževanja in tolmačenja v azilnem domu, za kar prejmejo denarno nagrado. Dejanska praksa: mnogi skušajo najti občasna dela na črnem trgu.³⁶

Ovire in izzivi:

- Omejene pravice dostopa do trga dela, saj so delovna mesta povezana z dokazovanjem in pridobivanjem potrdil o njihovem predhodnem poklicu/znanju/izobrazbi – najpogosteje prisiljeni sprejeti nekvalificirana fizična dela.³⁷
- Nenaklonjenost bank pri odpiranju bančnih računov, kar lahko resno vpliva dostop do zaposlitve in plačila. (Argumenti bank: Sklicevanje na Zakon preprečevanju pranja denarja in financiranju terorizma; Problematičnost državljanstva – »prihajajo iz 'nevarnih ali tveganih držav'«³⁸
- Znanje slovenskega jezika – argument, da je za katerokoli delo, ki ni »slabo plačano fizično delo«, najprej potrebno tekoče govoriti jezik.³⁹

³⁴ Zaposlovanje oseb z mednarodno zaščito v Sloveniji – Priročnik za delodajalce. Mednarodna organizacija za migracije – Misija v Sloveniji, 2017

³⁵ 23. člen Zakona o zaposlovanju in delu tujcev (ZZDT-1), <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO6002>

³⁶ Nacionalni mehanizem za evalvacijo integracije, Slovenija: Poročilo za leto 2018. NIEM National Report 2020, Mirovni inštitut, 2020

³⁷ Nacionalni mehanizem za evalvacijo integracije, Slovenija: Poročilo za leto 2018. NIEM National Report 2020, Mirovni inštitut, 2020

³⁸ Nacionalni mehanizem za evalvacijo integracije, Slovenija: Poročilo za leto 2018. NIEM National Report 2020, Mirovni inštitut, 2020

³⁹ Nacionalni mehanizem za evalvacijo integracije, Slovenija: Poročilo za leto 2018. NIEM National Report 2020, Mirovni inštitut, 2020

b) podpora/zaščita

Prosilec za mednarodno zaščito se po pridobljeni odločbi o možnosti prostega dostopa na trg dela lahko (samo)zaposli na podlagi svojega pravnega statusa prosilca za azil, ne da bi za to moral zaprositi ZRSZ in brez delovnega dovoljenja.⁴⁰

Delovno dovoljenje se lahko podaljšuje do pravnomočno končanega postopka ali razveljavi po prenehanju statusa prosilca. O tem pristojni organ obvesti Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. O prosilčevi zaposlitvi je zavod dolžan obvestiti pristojni organ.⁴¹

2.1.1 Osebe, ki so v Slovenijo prišle preko programa premestitev oz. relokacije (relocation)

Te osebe namero za mednarodno zaščito podajo ob premestitvi v RS in so od tu dalje obravnavane kot prosilci za mednarodno zaščito. V okviru programov integracije in možnosti vstopa na trg dela za njih obstaja enak protokol kot za druge prosilce za azil.

V neki meri imajo kot prosilci prednost, saj so bile premeščene kot osebe, pri katerih obstaja vsaj 80-odstotna verjetnost, da resnično potrebujejo mednarodno zaščito oz. je ugotovljeno, da da izpolnjujejo pogoje za azil.

Pri teh osebah se takoj prične program integracije oz. 3-mesečnega uvajalnega obdobja: vključene so v t. i. orientacijski program učenja slovenščine in spoznavanja slovenske družbe, ki ga izvajajo nevladne organizacije.⁴²

2.2 Osebe s statusom subsidiarne zaščite

a) stanje

Po prejemu odločbe o priznanju statusa subsidiarne zaščite:⁴³

- Osebam se izda osebno delovno dovoljenje za čas treh let z možnostjo podaljšanja za dve leti⁴⁴
- Prost dostop na trg dela: V RS se lahko zaposlijo, samozaposlijo ali opravljajo delo brez dodatnih administrativnih ali drugih omejitev oz. pod enakimi pogoji kot državljani RS
- Pripadajo jim vse pravice iz dela v skladu z veljavno delovnopravno zakonodajo – Zakon o zaposlovanju, samozaposlovanju in delu tujcev (ZZSDT).

⁴⁰ Nacionalni mehanizem za evalvacijo integracije, Slovenija: Poročilo za leto 2018. NIEM National Report 2020, Mirovni inštitut, 2020

⁴¹ 2. odstavek, 18. člen (pravica do dela), Pravilnik o pravicah prosilcev za mednarodno zaščito, <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV8712>

⁴² Naš skupni dom: Povezanost migracij in razvoja v Sloveniji, Slovenska Karitas, 2019, <https://www.karitas.si/wp-content/uploads/2019/05/NA%C5%A0-SKUPNI-DOM.-POVEZANOST-MIGRACIJ-IN-RAZVOJA-V-SLOVENIJI..pdf>

⁴³ Zaposlovanje oseb z mednarodno zaščito v Sloveniji – Priročnik za delodajalce. Mednarodna organizacija za migracije – Misija v Sloveniji, 2017

⁴⁴ 23. člen Zakona o zaposlovanju in delu tujcev, <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO6002>

Pravica do prostega dostopa na trg dela za osebe s statusom subsidiarne zaščite velja tudi za osebe, ki imajo dovoljenje za začasno prebivanje kot žrtve trgovine z ljudmi ter osebe, ki imajo dovoljenje za začasno prebivanje kot žrtve nezakonitega zaposlovanja.⁴⁵

Samozaposlitev – pogoji⁴⁶:

- V postopku izdaje ali podaljšanja enotnega dovoljenja zaradi samozaposlitve tujca soglasje zavoda ni potrebno.
- Oseba se lahko samozaposli po enoletnem neprekinjenem zakonitem prebivanju v Republiki Sloveniji.
- Pogoj enoletnega predhodnega prebivanja iz prejšnjega odstavka ne velja za tujca, ki je vpisan v poslovni register kot oseba, ki bo opravljala samostojno poklicno dejavnost.

ZRSZ teh oseb še vedno ni povsem vključil v redne programe svetovanja pri zaposlovanju ter posebne usposabljanja in razvoja veščin.

b) podpora/zaščita

Pravica do prostega dostopa na slovenski trg dela se ohrani tudi v času, ko te osebe v Sloveniji prebivajo na podlagi potrila o pravočasno predloženi vlogi za podaljšanje statusa.⁴⁷

2.3 Osebe s statusom mednarodne zaščite

2.3.1 Osebe, ki so status begunca dobile v Sloveniji

a) stanje

Po prejemu odločbe o priznanju statusa begunca:⁴⁸

- Prost dostop na trg dela (v skladu z Zakonom o zaposlovanju, samozaposlovanju in delu tujcev – ZZSDT): V RS se lahko zaposlijo, samozaposlijo ali opravljajo delo brez dodatnih administrativnih ali drugih omejitev oz. pod enakimi pogoji kot državljani RS
- Pripadajo jim vse pravice iz dela v skladu z veljavno delovnopravno zakonodajo.

Možnost uveljavljanja pravic za primer brezposelnosti v skladu z Zakonom o urejanju trga dela, kot velja za državljane RS.⁴⁹

⁴⁵ https://www.ess.gov.si/tujci/delo_v_sloveniji/prost_dostop_na_trg_dela

⁴⁶ 15. člen ZZSDT, <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO6655>

⁴⁷ https://www.ess.gov.si/tujci/delo_v_sloveniji/prost_dostop_na_trg_dela

⁴⁸ *Zaposlovanje oseb z mednarodno zaščito v Sloveniji – Priročnik za delodajalce*. Mednarodna organizacija za migracije – Misija v Sloveniji, 2017

⁴⁹ *Zaposlovanje oseb z mednarodno zaščito v Sloveniji – Priročnik za delodajalce*. Mednarodna organizacija za migracije – Misija v Sloveniji, 2017

Pravica do prostega dostopa na trg dela za družinske člane osebe s priznano mednarodno zaščito, ki v RS prebivajo na podlagi dovoljenja za prebivanje zaradi združitve družine.⁵⁰

Prost dostop do trga dela v Sloveniji ne pomeni avtomatično tudi prostega dostopa do trga dela v drugih v drugih državah EU – ta dostop lahko pridobijo vzporedno s pridobitvijo statusa rezidenta za daljši čas po petih letih neprekinjenega bivanja v RS (Podlaga: status mednarodne zaščite v skladu z Zakonom o tujcih).⁵¹

Samozaposlitev – pogoji⁵²:

- V postopku izdaje ali podaljšanja enotnega dovoljenja zaradi samozaposlitve tujca soglasje zavoda ni potrebno.
- Oseba se lahko samozaposli po enoletnem neprekinjenem zakonitem prebivanju v Republiki Sloveniji.
- Pogoj enoletnega predhodnega prebivanja iz prejšnjega odstavka ne velja za tujca, ki je vpisan v poslovni register kot oseba, ki bo opravljala samostojno poklicno dejavnost.

Ovire in izzivi:

- Drugačen dostop do vsakega delovnega mesta ali poklica, saj so nekateri poklici rezervirani za državljane.⁵³
- Veliko delovnih mest je vezano na njihov predhodni poklic/znanje/izobrazbo – pogosto prisiljeni sprejeti slabo plačano oz. nekvalificirano fizično delo.⁵⁴
- Osebe z mednarodno zaščito pogosto nimajo dokumentov, s katerimi bi lahko dokazali poklic, znanje ali uradno stopnjo izobrazbe/znanja za določen poklic. V veliko primerih je te dokumente zelo težko ali pa nemogoče pridobiti iz države izvora.⁵⁵
- Stališče ZRSZ je, da morajo begunci kot iskalci zaposlitve, najprej opraviti tečaj slovenščine, preden pričnejo iskati zaposlitev. Slovenski jezik predstavlja dodatno oviro pri iskanju in prijavi na visokokvalificirana dela, saj je jezik v večini primerov pogoj za prijavo ali opravljanje tega poklica (kljub priznani kvalifikaciji/izobrazbi).⁵⁶
- Večina oseb z mednarodno zaščito v Sloveniji ne opravlja poklica, ki so ga opravljali v državi izvora. Intervjuji z osebami z mednarodno zaščito so pokazali, da v večini primerov dobijo službo z minimalnim plačilom, kar v primeru družin (zlasti z več kot dvema otrokoma) ne predstavlja finančne koristi, kot pa status brezposelne osebe in

⁵⁰ *Zaposlovanje oseb z mednarodno zaščito v Sloveniji – Priročnik za delodajalce*. Mednarodna organizacija za migracije – Misija v Sloveniji, 2017

⁵¹ *Zaposlovanje oseb z mednarodno zaščito v Sloveniji – Priročnik za delodajalce*. Mednarodna organizacija za migracije – Misija v Sloveniji, 2017

⁵² 15. člen ZZSDT, <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO6655>

⁵³ *Nacionalni mehanizem za evalvacijo integracije, Slovenija: Poročilo za leto 2018*. NIEM National Report 2020, Mirovni inštitut, 2020

⁵⁴ *Nacionalni mehanizem za evalvacijo integracije, Slovenija: Poročilo za leto 2018*. NIEM National Report 2020, Mirovni inštitut, 2020

⁵⁵ *Nacionalni mehanizem za evalvacijo integracije, Slovenija: Poročilo za leto 2018*. NIEM National Report 2020, Mirovni inštitut, 2020

⁵⁶ *Nacionalni mehanizem za evalvacijo integracije, Slovenija: Poročilo za leto 2018*. NIEM National Report 2020, Mirovni inštitut, 2020

prejemanje socialnih transferjev (npr. denarna socialna pomoč in otroški dodatek). Črni trg tako ponuja veliko večji zaslužek.⁵⁷

- Slaba komunikacija z zaposlenimi v uradih ter socialnih centrih, saj tudi po več obiskih, mnoge osebe ne poznajo oz. niso seznanjene z vsemi pravicami, ki jih imajo.⁵⁸
- Kljub prostemu dostopu do trga dela (ZZSDT) ne morejo opravljati tistih delovnih mest, pri katerih je pogoj slovensko državljanstvo – to določa področna zakonodaja.
- Nenaklonjenost bank pri odpiranju bančnih računov, kar lahko resno ovira njihov dostop do zaposlitve in plačila. Argumenti bank se največkrat sklicujejo na Zakon o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma, na problematičnost državljanstva, saj naj bi prihajali iz »nevarnih ali tveganih držav«.⁵⁹
- Pogosto soočanje z diskriminacijo in rasizmom, predvsem zaradi nepoznavanja ozadja statusa osebe z mednarodno zaščito.⁶⁰

b) podpora/zaščita

Možnost nacionalne poklicne kvalifikacije, vendar je za postopke preverjanja posebne poklicne kvalifikacije potrebnih nekaj osebnih dokumentov.⁶¹

Center ENIC-NARIC (Nacionalni informacijski center za priznavanje kvalifikacij, pristojen za vrednotenje in priznavanje izobraževanja v RS – MIZŠ) je od l. 2017 pristojen za evalvacijo znanj/izobrazbe. V primeru ko osebe z mednarodno zaščito nimajo vseh potrebnih dokumentov, center ENIC-NARIC zbere vse razpoložljive informacije ter objavi »mnenje«, ki bi osebi lahko koristilo pri iskanju zaposlitve, v primerih da bi se delodajalci odločili upoštevati takšne podatke. Center pridobivanje podatkov in informacij stori brez ogrožanja in izpostavljanja prosilcev ali oseb z mednarodno zaščito v njihovih izvornih državah. Ko imajo kandidati vse potrebne dokumente, je postopek za prosilce in osebe z mednarodno zaščito enak. V primerih, ko nimajo vse potrebne dokumentacije, lahko osebe s priznано mednarodno zaščito dobijo »temeljni dokument«, ki je priporočilo Lizbonske konvencije o priznavanju visokošolskih kvalifikacij⁶², prosilci za mednarodno zaščito pa lahko pridobijo le »mnenje« centra ENIC-NARIC.⁶³

⁵⁷ Nacionalni mehanizem za evalvacijo integracije, Slovenija: Poročilo za leto 2018. NIEM National Report 2020, Mirovni inštitut, 2020

⁵⁸ Nacionalni mehanizem za evalvacijo integracije, Slovenija: Poročilo za leto 2018. NIEM National Report 2020, Mirovni inštitut, 2020

⁵⁹ Nacionalni mehanizem za evalvacijo integracije, Slovenija: Poročilo za leto 2018. NIEM National Report 2020, Mirovni inštitut, 2020

⁶⁰ Nacionalni mehanizem za evalvacijo integracije, Slovenija: Poročilo za leto 2018. NIEM National Report 2020, Mirovni inštitut, 2020

⁶¹ Nacionalni mehanizem za evalvacijo integracije, Slovenija: Poročilo za leto 2018. NIEM National Report 2020, Mirovni inštitut, 2020

⁶² <https://www.gov.si teme/lizbonska-konvencija-o-priznavanju-visokosolskih-kvalifikacij/>

⁶³ Nacionalni mehanizem za evalvacijo integracije, Slovenija: Poročilo za leto 2018. NIEM National Report 2020, Mirovni inštitut, 2020

Priznavanje izobrazbe lahko opravi tudi katerakoli izobraževalna ustanova, kot tudi ministrstva, ki so odgovorna za poklice, ki spadajo v njihov sektor.

ZRSZ in državna strategije aktivnega zaposlovanja⁶⁴:

- Možnost opravljanja šestmesečnega usposabljanja na delovnem mestu – delodajalci prejmejo nekaj državnih sredstev za izvajanje usposabljanja, upravičenci pa nadomestilo za prevoz in prehrano ter plačilo v višini 3 EUR/uro. Od konca leta 2017 je uzakonjeno, da lahko osebe z mednarodno zaščito v okviru tega programa še naprej prejemajo socialne prejemke (socialna pomoč, dodatek za najem stanovanja, otroški dodatek).
- Ukrepi usposabljanja za določene poklice: pomočnik v kuhinji, računalniško opismenjevanje, tečaj za varilce ipd. Znanje slovenskega jezika je predpogoj za vključitev v te programe.

Kljub zaposlitvi lahko prejemajo določene socialne transferje/ugodnosti.⁶⁵

Projekti NVO, ki jih sofinancira tudi Vlada RS, ki so namenjeni pomoči pri integraciji oseb z mednarodno zaščito, kar zajema tudi pomoč pri iskanju zaposlitve.⁶⁶

2.3.2 Osebe, ki so prispele prek programa trajne preselitve in že imajo status mednarodne zaščite (*resettlement*)

Osebe, ki so že prejele mednarodno zaščito v tretji državi, potem so bile na podlagi solidarnostnega dogovora o delitvi bremen trajno preseljene v Slovenijo. Osebi se podeli pravica do prebivanja, obenem pa prejme vse druge pravice, primerljive s tistimi, ki jih imajo osebe s priznano mednarodno zaščito v RS.

Pri teh osebah se takoj prične program integracije oz. 3-mesečnega uvajalnega obdobja: upravičene so do nastanitve (integracijska hiša ali druge nastanitvene zmogljivosti MNZ – stroške zagotavlja MNZ)⁶⁷ ter vključene v t. i. orientacijski program učenja slovenščine in spoznavanja slovenske družbe, ki ga izvajajo nevladne organizacije.⁶⁸

Pravice pri dostopu do trga dela in (samo)zaposlovanja so enake pravicam drugih oseb z mednarodno zaščito.

⁶⁴ Nacionalni mehanizem za evalvacijo integracije, Slovenija: Poročilo za leto 2018. NIEM National Report 2020, Mirovni inštitut, 2020

⁶⁵ Nacionalni mehanizem za evalvacijo integracije, Slovenija: Poročilo za leto 2018. NIEM National Report 2020, Mirovni inštitut, 2020

⁶⁶ <https://www.odnos.si/post/pomo%C4%8D-pri-integraciji-oseb-z-mednarodno-za%C5%A1%C4%8Dito>

⁶⁷ 100.a člen Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o mednarodni zaščiti (ZMZ-B), <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5645>

⁶⁸ Naš skupni dom: Povezanost migracij in razvoja v Sloveniji, Slovenska Karitas, 2019, <https://www.karitas.si/wp-content/uploads/2019/05/NA%C5%A0-SKUPNI-DOM.-POVEZANOST-MIGRACIJ-IN-RAZVOJA-V-SLOVENIJI..pdf>

2.4 Osebe, ki jim je bila dodeljena t. i. humanitarna zaščita

a) stanje

Oblika mednarodne zaščite, ki se izvaja samo v določenih EU državah (npr. Italiji) - ni usklajena z EU predpisi - v drugih državah EU pa jo načeloma nadomešča subsidiarna zaščita.⁶⁹

Humanitarni programi (»Humanitarian Assistance Programme« - HAP) so navadno privatno financirani in se izvajajo ločeno od države, vendar so regulirani z nacionalno zakonodajo.

b) podpora/zaščita

Primeri zakonodajnih določil o humanitarni zaščiti, splošno, v državah, kjer to vrsto zaščite priznavajo⁷⁰:

- Primer Velike Britanije: humanitarna zaščita v celoti prenaša določbe o subsidiarni zaščiti iz zakonodaje Združenega kraljestva – opredeljena je kot zaščita pod pogoji Evropske konvencije o človekovih pravicah.
- Primer Nemčije: humanitarna zaščita predstavlja način sprejema in nastanitve beguncev v okviru mednarodne zakonodaje, ali pod določenimi humanitarnimi ali političnimi pogoji.
- Primer Italije: status je prenehal z veljavo leta 2019 (t. i. Salvinijev odlok). Status humanitarne zaščite je pomenil 2-letno dovoljenje za prebivanje, med tem, ko statusa subsidiarne zaščite in begunca pomenita 5-letno dovoljenje za prebivanje, z možnostjo podaljšanja. V tem času so osebe s humanitarno zaščito lahko zaprosile za dovoljenje za delo v Italiji (po preteku dveh let so status humanitarne zaščite zamenjale za delovno dovoljenje) in drugih državah EU. Osebe so bile tako obravnavane na podlagi svoje narodnosti in ne na podlagi dovoljenja za prebivanje v Italiji.⁷¹
- Primer Finske: humanitarna zaščita je dodeljena tujcem, ki se zaradi okoljske katastrofe ali slabih varnostnih razmer, ki so lahko posledica mednarodnih ali notranjih oboroženih spopadov ali slabega stanja na področju človekovih pravic, ne morejo vrniti v državo izvora ali državo prejšnjega prebivališča.
- Primer Bolgarije: humanitarna zaščita obsega določila subsidiarne zaščite, kot tudi zaščito na podlagi drugih humanitarnih razlogov.
- Primer Norveške: država lahko izda dovoljenje za prebivanje, tudi če drugi pogoji iz veljavne zakonodaje niso povsem izpolnjeni, vseeno pa obstajajo dovolj močni humanitarni razlogi – npr. mladoletniki brez spremstva, zdravstveni razlogi tujca, žrtve trgovine z ljudmi, družbene in humanitarne okoliščine, povezane s prošnjo za dovoljenje za prebivanje.

⁶⁹ Evropska komisija, Evropska migracijska mreža (EMN), Glosarij pojmov EMN, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary_search/humanitarian-protection_en

⁷⁰ Evropska komisija, Evropska migracijska mreža (EMN), Glosarij pojmov EMN, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary_search/humanitarian-protection_en

⁷¹ <https://www.refugee.info/italy/traveling-outside-italy/working-or-studying-in-other-eu-countries?language=en>

2.5 Osebe s statusom začasne zaščite

a) stanje

Zakon o začasni zaščiti razseljenih oseb (ZZZRO)⁷² – ozadje: Osebe iz tretjih držav ali osebe brez državljanstva, ki so zbežale z območij oboroženih spopadov ali endemičnega nasilja; žrtve sistematičnega ali splošnega kršenja človekovih pravic; osebe, ki so v Slovenijo prišle v sklop množičnega prihoda, skupaj z drugimi razseljenimi osebami tretjih držav, ki se ne morejo vrniti v državo izvora; primeri, ko obstaja možnost, da azilni sistem ne bo zmožal ustrezno obravnavati povečanega števila prošenj za azil v kratkem obdobju.

Omogočen prosti dostop do slovenskega trga dela na podlagi Zakona o zaposlovanju, samozaposlovanju in delu tujcev⁷³ oz. imajo glede na 28. člen ZZZRO te osebe izenačene pravice do dela z begunci v skladu s predpisi, ki urejajo zaposlovanje in delo tujcev.⁷⁴

Samozaposlitev je mogoča pod istimi pogoji, kot pri drugih osebah s statusom mednarodne zaščite.

Osebi z začasno zaščito se osebno delovno dovoljenje izda za čas trajanja statusa osebe z začasno zaščito.⁷⁵

b) podpora/zaščita

Pravica do prostega dostopa na slovenski trg dela se ohrani tudi v času, ko te osebe v Sloveniji prebivajo na podlagi potrdila o pravočasno predloženi vlogi za podaljšanje statusa.

Osebe z začasno zaščito se lahko vključujejo v programe usposabljanje oz. opravljajo pripravništvo v skladu s predpisi; Stroški, ki nastanejo v zvezi z uveljavljanjem pravic oseb z začasno zaščito iz prvega in drugega odstavka, krije vsakokratni delodajalec. Te pravice, lahko osebe z začasno zaščito uveljavljajo le v času trajanja začasne zaščite.⁷⁶

2.6 Nedokumentirano bivanje in delo v Sloveniji

a) stanje

Primeri nedokumentiranega/nezakonitega bivanja tujcev v Sloveniji⁷⁷:

- Nedovoljen vstop v državo,
- Vstop brez vizuma ali pretek veljave vizuma (ali mednarodne pogodbe),
- Prebivanje v RS v nasprotju z vstopnim naslovom oz. pretek časa bivanja (npr. nedokumentirano bivanje v Sloveniji po preteku 90. dni za državljane EU, EGP in Švice)

⁷² <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4176>

⁷³ https://www.ess.gov.si/tujci/delo_v_sloveniji/prost_dostop_na_trg_dela

⁷⁴ Zakon o začasni zaščiti razseljenih oseb (ZZZRO), <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4176>

⁷⁵ 23. člen Zakona o zaposlovanju in delu tujcev (ZZDT-1), <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO6002>

⁷⁶ 28. člen Zakona o začasni zaščiti razseljenih oseb (ZZZRO),

<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4176>

⁷⁷ 60. člen ZTuj-2, <https://zakonodaja.com/zakon/ztuj-2/60-clen-nezakonito-prebivanje>

- Oseba nima dovoljenja za prebivanje ali je dovoljenje prenehalo veljati

'Status' nedokumentiranega migranta: nedokumentirani ali neregularni migranti, so osebe, ki nimajo dovoljenja za vstop ali prebivanje v državi, v kateri se trenutno nahajajo. Večina letih je v nekem trenutku imela tako dovoljenje. Tako stanje je lahko posledica neuspešne prošnje za mednarodno zaščito, prenehanja ali izgube dovoljenja, ki je odvisna od določene vrste delovnega ali osebnega razmerja (npr, nekdo, ki je izgubil službo), neregularnega vstopa v državo itd.⁷⁸

Zaposlovanje na črno⁷⁹:

- oseba je državljan tretje države in nima veljavnega dovoljenja za prebivanje in/ali delovnega dovoljenja,
- oseba opravlja delo brez pogodbe o zaposlitvi ali druge ustrezne pogodbe (podjemne ali podobne pogodbe),
- delodajalec osebe ni prijavil v sistem socialnega zavarovanja,
- delodajalec je osebo odjavil iz sistema obveznega socialnega zavarovanja.

Primeri diskriminacije nedokumentiranih migrantov:

- dostop do trga dela in formalne zaposlitve
- plačilo pod minimalno plačo, nepravočasna izplačila ali primeri plačnih krajev
- zahteve po daljšem delovniku, brez ustreznih odmorov, plačanih nadur, pravi do letnega dopusta ali bolniške odsotnosti ter onemogočanje socialne varnosti
- grožnje z odpovedjo in deportacijo
- onemogočeno usposabljanje in uporaba ustrezne varovalne opreme: večje tveganje za poškodbe, nesreče in poklicne bolezni ter omejen dostop do zdravstvenih storitev
- otežen ali onemogočen dostop do varstva pravic in odškodnin – v večini primerih se kaznuje delavca (tudi z deportacijo), kot pa delodajalce, ki izkoriščajo te delavce.

b) podpora/zaščita

V osnovi, pravice nedokumentiranih delavcev migrantov ščitijo Deklaracija ZN o človekovih pravicah (1948), Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah (1966) ter Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (1966).⁸⁰ Delavske pravice nedokumentiranih delavcev migrantov so zagotovljene z direktivo EU o sankcijah zoper delodajalce (2009/52/EC) ter z mednarodnimi zakoni (glej 2016 zavezo EU držav in podpis Newyorške deklaracije o posebni pozornosti do minimalnih delovnih standardih za delavce migrante, ne glede na njihov status⁸¹).⁸²

⁷⁸ SINDIKATI – Organiziranje in promocija delavskih pravic nedokumentiranih migrantov, UnionMigrantNet, https://www.etuc.org/sites/default/files/publication/files/pic004-17_leaflet_sl_1.pdf

⁷⁹ Danube Compass, <http://si.danubecompass.org/archives/situations/delo-na-crno-2?lang=sl>

⁸⁰ *Defending undocumented workers means defending all workers*, Union Migrant Network, 2017, https://www.etuc.org/sites/default/files/publication/files/brochure_unionmigrantnet_2017_en_v2.pdf

⁸¹ Str. 11, 71/1. New York Declaration for Refugees and Migrants, Generalna skupščina OZN, 19. 9. 2016, https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RE_S_71_1.pdf

2. odstavek 51. člena Zakona o tujcih (ZTuj-2) navaja možnost pridobitve dovoljenja za začasno prebivanje z veljavnostjo dveh let za tiste tuje državljane ali posameznike brez državljanstva, ki so pred tem že daljši čas (nepretrgoma vsaj 24 mesecev) dejansko bivali v Sloveniji – imeli dovoljenje za zadrževanje, njihova odstranitev iz države pa ni dovoljena oziroma mogoča, ker obstajajo drugi utemeljeni razlogi in posebne okoliščine za njihovo prebivanje v RS. Gre za t. i. dovoljenje za začasno prebivanje iz *drugih utemeljenih razlogov*. To so posamezniki, ki so bili nedokumentirani migranti, katerih dejansko prebivanje je država dalj časa dopuščala (med njimi so še vedno tudi izbrisani, ki niso drugače uredili svojega statusa). Opisana ureditev se deloma nanaša na dolgotrajno nedokumentirano prebivanje v Sloveniji.

V skladu z drugim odstavkom 51. člena ZTuj-2 se lahko imetnik dovoljenja za začasno prebivanje iz drugih utemeljenih razlogov v času njegove veljavnosti v Sloveniji zaposli ali opravlja delo pod pogoji, določenimi v zakonu, ki ureja zaposlovanje in delo tujcev.⁸³

V primerih, ko osebe delajo v izkoriščevalskih razmerah, so v določenih primerih lahko upravičene do dovoljenja za začasno prebivanje, ki temelji na človekoljubnih razlogih.⁸⁴

Oseba, ki nima veljavnega dovoljenja za prebivanje in/ali delovnega dovoljenja, ki bi ji omogočalo bivanje in delo v Sloveniji, se svetuje, da nemudoma poišče pravni nasvet ter stopi v stik z upravno enoto. Običajno bi moral biti delodajalec odgovoren, da osebi uredi enotno dovoljenje za prebivanje in delo. Za druga dovoljenja za prebivanje mora oseba urediti sama.⁸⁵

Državljeni Hrvaške in BiH, ki delajo brez delavnega dovoljenja morajo delodajalca prositi, da za to listino pridobi pri Službi za zaposlovanje tujcev. Za primere dela brez pogodbe in neplačanih prispevkov za socialno varnost lahko osebe v osmih dneh zoper delodajalca vložijo pritožbo pri Inšpektoratu RS za delo, ali na delovnem in socialnem sodišču, lahko pa tudi pri Finančnem uradu.⁸⁶

Osebe, ki v Sloveniji prebivajo nedokumentirano, lahko pridobijo dovoljenje za začasno prebivanje tudi, kadar pristojni organ prepozna, da je oseba delala pod prisilo.⁸⁷

Če oseba pritožbo proti delodajalcu vloži pri ustreznih organih, medtem ko je zaposlena in preden se sproži inšpekcijski postopek, se osebi ne izreče globa. Drugače je za delo na črno oseba dolžna plačati globo, če pa prav tako nima dovoljenja za prebivanje, jo lahko prisilno odstranijo iz Slovenije.⁸⁸

⁸² SINDIKATI – Organiziranje in promocija delavskih pravic nedokumentiranih migrantov, Union Migrant Network, https://www.etuc.org/sites/default/files/publication/files/pic004-17_leaflet_sl_1.pdf

⁸³ Letno poročilo 2019, Varuh človekovih pravic RS, <https://www.varuh-rs.si/letno-porocilo-2019/2-vsebina-dela-in-pregled-obravnavanih-zadev/a-obravnavane-ranljive-skupine/29-tujci/>; glej tudi ZTuj-2, <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5761>

⁸⁴ Danube Compass, <http://si.danubecompass.org/archives/situations/neevidentiran-delavec-migrant?lang=sl>

⁸⁵ Danube Compass, <http://si.danubecompass.org/archives/situations/delo-na-crno-2?lang=sl>

⁸⁶ Danube Compass, <http://si.danubecompass.org/archives/situations/delo-na-crno-2?lang=sl>

⁸⁷ Danube Compass, <http://si.danubecompass.org/archives/situations/delo-na-crno-2?lang=sl>

⁸⁸ Danube Compass, <http://si.danubecompass.org/archives/situations/delo-na-crno-2?lang=sl>

Oseba lahko po poteku veljavnosti dovoljenja za bivanje pridobi posebno potrdilo, ki velja kot dovoljenje za začasno prebivanje, dokler mu ni izdano enotno dovoljenje ali modra karta EU. Prehajanje državne meje je tej osebi dovoljeno v primerih, če je zaprosila za podaljšanje enotnega dovoljenja ali izdajo nadaljnjega dovoljenja kot delovni migrant.⁸⁹

⁸⁹ 60. člen ZTuj-2, <https://zakonodaja.com/zakon/ztuj-2/60-clen-nezakonito-prebivanje>

DODATEK: COVID - 19 PANDEMIJA

3.1 Delavci migranti

Epidemija COVIDa - 19 je poglobila tako "slabe" kot tudi nezakonite prakse delodajalcev, recimo ko delavci migranti ne prejemajo regresov, delajo nadure, so izkoriščani, neredko pa so na koncu še nezakonito odpuščeni. (Lukič, 2020). Očitno je, da nekateri delodajalci skušajo izzive in stroške, povezane s krizo, v veliki meri prenesti na delavce, tudi delavce migrante, pri čemer država tudi zaradi "lock-downa" zaenkrat še ne zmore odreagirati in preprečiti takšnih operacij.

Tako nekateri delodajalci, ki so v preteklosti od delavcev migrantov zahtevali vračilo regresa, zdaj od njih zahtevajo vračilo t. i. "COVID-19" dodatka, ki jim ga podeljuje država. Širijo tudi govorice, da letos regresa ne bo treba izplačati zaradi COVID-19 karantene, ki se jo da izkoristiti tudi za izredno odpoved dela iz krivdnih razlogov. V nekaterih primerih pa naj bi delodajalci pisali fiktivne odločbe o čakanju svojih zaposlenih na delo ter za to dobili podporo od države, medtem ko so ti isti delavci morali delati. (Lukič, 2020) Delavcem migrantom se tudi zmanjšuje delovni čas ali pa se ponuja delo na črno. Delavci migranti namreč ostajajo brez dela, a če jim viza še nekaj časa velja, lovijo vsako priložnost za delo, tudi na črno.

Veliko delavcev migrantov je delalo v gostinstvu in turizmu, kjer zaradi COVID-19 "lock-downa" ni dela. Veliko čistilk ostaja brez dela, čistilne agencije zgubljajo delo zaradi dela na domu. (Šarac, 2020)

COVID 19 "Lock-down" delavcem migrantom onemogoča obiske družin v BiH, Srbiji, Severni Makedoniji... Tu so posebej ogroženi vozniki tovornih vozil in delavci, ki z A1 (napoteno delo) obrazci delajo v EU, a imajo prebivališče v Republiki Sloveniji. To je velikokrat fiktivno oz. imajo le naslov, kamor pa se ne morejo vseliti. Problemi so prehodi državne meje in meja med občinami. v zvezi s tem se pojavljajo dodatne materialne obveznosti. Odločbe o karanteni, testiranje kot tudi potovanje v skupinah, ki je nedovoljeno, jih tudi materialno precej bolj obremenjujejo.

Drugi izzivi so povezani s skupnim življenjem delavcev na »terenu«, ki omogoča širjenje COVIDA-19 med delavci. Delavci iz storitvenih poklicev skušajo spremeniti dovoljenja za zaposlitev (maserke).⁹⁰

Pri vsem tem pa upravne enote in inštitucije delujejo upočasnjeno, kar povzroča zaplete pri urejanju statusov in ureditvi delovnih dovoljenj. Delavci izgubljajo statute in dela na črno je več. Skratka, delavci migranti torej živijo v negotovosti, zato so prisotne frustracije in živčnost. Če k temu prištejemo še, da v takšni situaciji ne dobivajo plač, je situacija res težka. (Lukič, 2020)

⁹⁰ Intervju s Sonjo Šarac 15. oktober 2020. Prepis na voljo pri avtorjih besedila.

3.2. Begunci in prosilci za azil:

Raziskava o posledicah COVIDa-19 na situacijo beguncev v juniju in juliju 2020, ki so jo opravili na Mirovnem inštitutu, je v zvezi z trgom dela podala naslednje rezultate: Med 45 intervjuvanci jih je večina trdila, da ni nekih velikih sprememb, saj so tako in tako že bili brezposelni in so prejemale socialno podporo. Večini se torej finančna situacija ni bistveno spremenila, saj so še vedno prejemale isti dohodek kot prej, nekaterim pa se je dohodek znižal med 20 in 50%. Zgodilo se je tudi, da so bile delovne pogodbe zaradi COVID-19 razveljavljene. Težave imajo tudi tisti begunci, ki so samozaposleni in sicer zaradi upada dejavnosti. (Ladić and Alali, 2020)

Iz pogovorov z begunci in prosilci za azil se velikokrat tudi izkaže, da imajo podobne izzive kot ostali delavci-migranti, poleg tega pa jih ovira tudi to, da se v slovenski družbi ne počutijo sprejete, da se jim zdi vse težko oz, da se nič ne da narediti. Zelo na kratko: imajo težave pri učenju slovenščine, težko najdejo prebivališče, težko najdejo delo, težko ga obdržijo, težko celo odprejo tekoči račun. Težko se je tudi dodatno izobraževati in doseči združevanje z družino. Pri iskanju dela je največkrat omenjen problem neobvladovanje jezika, zaradi česar delodajalci raje vzamejo državljane bivših republik nekdanje Jugoslavije, če so ti na voljo. (Infokolpa, Second home in exile, Ambasada Rog, ISIM ZRC SAZU, Mirovni inštitut...)⁹¹

COVID-19 je situacijo še dodatno zaostril, saj je otežena komunikacija z večino vladnih organizacij (Urad Republike Slovenije za Integracijo in oskrbo migrantov), Zavodom Republike Slovenije za zaposlovanje, Agencijami za posredovanje dela, delodajalci. Tudi stiki z nevladnimi organizacijami in kolektivi aktivistov so omejeni. Veliko je stisk, negotovosti in frustracij, ki izvirajo iz pred-koronskih časov, a so se zdaj zaradi nereševanja in togosti državnih organov in včasih tudi drugih akterjev v slovenskem integracijskem sistemu še poglobile.

⁹¹ Aktivistični kolektivi in raziskovalne ustanove na terenu z prosilci za azil in begunci pogosto opozarjajo na te problematike. Poročila so dosegljiva na različnih spletnih platformah, recimo <https://www.facebook.com/Tukajsmo...>

Viri in literatura

1. Danube Region Information Platform for Economic Integration of Migrants – DRIM (2020): *Kompas Podonavja*. Dostopno na: <http://si.danubecompass.org/?lang=sl>
2. Evropska komisija (2020). *Intra-EU Labour Mobility at a glance: Main findings of the 2019 Annual Report on intra-EU Labour Mobility*. Dostopno na: https://www.ess.gov.si/files/12769/Raziskava_o_potrebah_na_podroczju_integracije.pdf
3. Evropska migracijska mreža – EMN (2020). *Humanitarian Protection*. Glosarij pojmov EMN. Dostopno na: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary_search/humanitarian-protection_en
4. Generalna skupščina Združenih narodov (2016). 71/1. *New York Declaration for Refugees and Migrants*. Dostopno na: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_71_1.pdf
5. Inštitut za družboslovne študije, Znanstveno-raziskovalno središče Koper (2019). *Raziskava o potrebah na področju integracije delavcev iz drugih držav članic EU v Sloveniji: Končno poročilo*. Dostopno na: <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=22289&langId=en>
6. Ladić, Maja in Alali, Alaa (2020). Vpliv pandemije Covid-19 in preventivnih ukrepov na življenja beguncev v Sloveniji. Dostopno na: <https://www.mirovni-institut.si/infografika-vpliv-pandemije-covid-19-in-preventivnih-ukrepov-na-zivljenja-beguncev-v-sloveniji/>
7. Lukić, Goran (2020). Čas pandemije je pospešil izkoriščanje nove vrste. Dostopno na: <https://4d.rtvsl.si/arhiv/vroci-mikrofon/174716602>
8. Mednarodna organizacija za migracije – MOM (IOM) (2017). *Zaposlovanje oseb z mednarodno zaščito v Sloveniji – Priročnik za delodajalce*. Ljubljana: Mednarodna organizacija za migracije – Misija v Sloveniji.
9. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve Republike Slovenije – MDDSZ (2010). *Strategija ekonomskih migracij za obdobje od 2010 do 2020*. Dostopno na: <https://ec.europa.eu/migrant-integration/?action=media.download&uuid=2A2BE90A-FA03-0F34-1440ED1AAC670446>
10. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport - MIZŠ (2020). *Lizbonska konvencija o priznavanju visokošolskih kvalifikacij*. Dostopno na: <https://www.gov.si teme/lizbonska-konvencija-o-priznavanju-visokosolskih-kvalifikacij/>
11. Mirovni inštitut (2020). *Nacionalni mehanizem za evalvacijo integracije, Slovenija: Poročilo za leto 2018*. National Integration Evaluation Mechanism (NIEM) National Report. Dostopno na: https://www.mirovni-institut.si/wp-content/uploads/2020/07/NIEM-2018-national-report-SLO_2020_4.pdf
12. Odnos – Društvo za razvoj in povezovanje družbenih ved in kultur (2020). *Pomoč pri integraciji oseb z mednarodno zaščito – projektna spletna stran*. Dostopno na: <https://www.odnos.si/post/pomo%C4%8D-pri-integraciji-oseb-z-mednarodno-za%C5%A1%C4%8Dito>

13. Posting of Workers – PoW (2016). *Napotenidelavci – projektna spletna stran*. Dostopno na: <https://www.napotenidelavci.si/sl/>
14. Pravilnik o pravicah prosilcev za mednarodno zaščito, Uradni list RS, št. 67/08, 40/10 in 68/11. Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV8712>
15. Refugee.Info (2020). *Working or studying in other EU countries*. Dostopno na: <https://www.refugee.info/italy/traveling-outside-italy/working-or-studying-in-other-eu-countries?language=en>
16. Slovenska Karitas (2019). *Naš skupni dom: Povezanost migracij in razvoja v Sloveniji*. Dostopno na: <https://www.karitas.si/wp-content/uploads/2019/05/NA%C5%A0-SKUPNI-DOM.-POVEZANOST-MIGRACIJ-IN-RAZVOJA-V-SLOVENIJI..pdf>
17. SOLVIT (2020). *SOLVIT – Rešitve za težave pri uveljavljanju vaših pravic v EU*. Dostopno na: https://ec.europa.eu/solvit/what-is-solvit/index_sl.htm
18. Sporazum med Vlado Republike Slovenije in svetom ministrov Bosne in Hercegovine o zaposlovanju državljanov Bosne in Hercegovine v Republiki Sloveniji, Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 14/12. Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO6526>
19. Union Migrant Network (2017). *Defending undocumented workers means defending all workers*. Dostopno na: https://www.etuc.org/sites/default/files/publication/files/brochure_unionmigrantnet_2017_en_v2.pdf
20. Union Migrant Network (2017). *SINDIKATI – Organiziranje in promocija delavskih pravic nedokumentiranih migrantov*. Dostopno na: https://www.etuc.org/sites/default/files/publication/files/pic004-17_leaflet_sl_1.pdf
21. Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj – UMAR (2019). *Ekonomski izzivi 2019*. Dostopno na: https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/izzivi/2019/EI_2019_cel.pdf
22. Uredba (EU) št. 1231/2010 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 24. novembra 2010 o razširitvi uporabe uredbe (ES) št. 883/2004 in (ES) št. 987/2009 na državljane tretjih držav, za katere se navedeni uredbi ne uporabljata le na podlagi njihovega državljanstva. Dostopno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010R1231&from=hr>
23. Varuh človekovih pravic Republike Slovenije (2019). *Letno poročilo 2019*. Dostopno na: <https://www.varuh-rs.si/letno-porocilo-2019/2-vsebina-dela-in-pregled-obravnavanih-zadev/a-obravnavane-ranljive-skupine/29-tujci/>
24. Wickramasekara, Piyasiri (2011). *Circular Migration: A Triple Win or a Dead End*. <http://www.migration4development.org/sites/m4d.emakina-eu.net/files/no15-mar11-circular-migration-a-triple-win-or-a-dead-end.pdf>
25. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o mednarodni zaščiti, Uradni list RS, št. 99/10. Dostopno na: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5645>
26. Zakon o tujcih, Uradni list RS, št. 1/18 – uradno prečiščeno besedilo, 9/18 – popr. in 62/19 – odl. US. Dostopno na: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5761>

27. Zakon o začasni zaščiti razseljenih oseb, Uradni list RS, št. 16/17. Dostopno na:
<http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4176>
28. Zakon o zaposlovanju in delu tujcev, Uradni list RS, št. 26/11, 21/13 – ZUTD-A, 100/13 – ZUTD-C in 47/15 – ZZSDT. Dostopno na:
<http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO6002>
29. Zakon o zaposlovanju, samozaposlovanju in delu tujcev, Uradni list RS, št. 1/18 – uradno prečiščeno besedilo in 31/18. Dostopno na:
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO6655>
30. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje – ZRSZ (2020). *Prost dostop na trg dela*. Dostopno na: https://www.ess.gov.si/tujci/delo_v_sloveniji/prost_dostop_na_trg_dela
31. Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije (2020). *Preverjanje veljavnosti potrdila A1*. Dostopno na:
https://zavarovanec.zzzs.si/wps/portal/portali/azos/e_storitve_zzzs/preverjanje_a1

Uporabne spletne strani za delavce-migrante

1. Spletne platforme

1. Danube Region Information Platform for Economic Integration of Migrants – DRIM: *Kompas Podonavja*. Dostopno na: <http://si.danubecompass.org/?lang=sl>
2. Posting of Workers – PoW. *Napotenidelavci – projektna spletna stran*. Dostopno na: <https://www.napotenidelavci.si/sl/>
3. SOLVIT – Rešitve za težave pri uveljavljanju vaših pravic v EU. Dostopno na: https://ec.europa.eu/solvit/what-is-solvit/index_sl.htm
3. Welcome to Europe. <https://w2eu.info/en>

2. Sindikati, specializirani za delo z delavci-migranti

1. Delavska svetovalnica. <http://www.delavskasvetovalnica.si/>
2. Neodvisni sindikat delavcev Slovenije. <http://www.nsds-sindikat.si/>
3. Zveza svobodnih sindikatov Slovenije. <https://www.zsss.si/>

3. Nekaterne druge pomembne inštitucije

1. Varuh človekovih pravic Republike Slovenije. <https://www.varuh-rs.si/>
2. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje – ZRSZ. *Prost dostop na trg dela*. Dostopno na: https://www.ess.gov.si/tujci/delo_v_sloveniji/prost_dostop_na_trg_dela
3. Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije. *Preverjanje veljavnosti potrdila A1*. Dostopno na: https://zavarovanec.zzs.si/wps/portal/portal/azos/e_storitve_zzs/preverjanje_a1
4. Zagovornik načela enakosti. <http://www.zagovornik.si/>